

ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕСЕЇСТИКИ СТЕПАНА ПРОЦЮКА

PSYCHOANALYTICAL POTENTIAL OF S. PROTSYUK'S ESSAYS

Черниш А.Є.,

orcid.org/0000-0001-6183-7312

кандидат філологічних наук,

докторант кафедри української літератури

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

У статті проаналізовано психоаналітичний потенціал есеїстичного доробку С. Процюка. З'ясовано, що його есеїстика перебуває в єдиному смисловому і стильовому зчепленні з епічними творами, базуючись на принципах психоаналізу, екзистенціалізму й філософізму. Визначено, що ключовими категоріями есеїстики українського письменника є страх, біль, образа, травма, невроз, провина, вибір, екзистенційна ситуація, межа, крах, відчай, криза тощо. Есеїстичні збірки С. Процюка «Аналіз крові», «Тіні з'являються на світанку», «Канатохідці» репрезентують алгоритм появи і функціонування людської деструкції, а також механізми захисту, порянку, пропрацювання з метою індивідуального психічного оздоровлення. Авторський життєвий досвід і вдало апробовані методи і прийоми самоізнання, самокопирсання, самоаналізу, чесності з собою, болісного прийняття минулого, притлумленого чи табуованого розкривають руйнівні і небезпечні механізми дії несвідомого як базового елемента психоаналітичної теорії, його тиск і можливість впливати на вчинки, дії і почуття людини. Письменник активно звертається до авторської інтерпретації категорій неврозів, психозів і психічних патологій та їхніх супровідних деструктивів, що розбалансовують і дисгармоніюють життя людини, проявляючись у численних вадах і залежностях (донжуанство, алкоголізм, наркоманія, ігроманія, технократична одержимість, владолюбство, вертеризм, непомірні творчі амбіції тощо). Есеїстичні збірки С. Процюка розлого репрезентують письменницькі роздуми про неврози, тіньові сторони індивіда, страх смерті, істерію, мізантропію, депресію, порожнечу, невроз безсенсовості, абсурдність буття, кризи, крахи, крайні форми психічних патологій тощо. Збірки по суті розкривають окремі аспекти психології творчості, автобіографічні епізоди із життя письменника, особливості формування і розвитку української літератури періоду незалежної України тощо. У них розлого представлена картина українського соціуму, суспільно-політичної, культурної атмосфери перехідного періоду. Есеїстичний доробок С. Процюка відзначається психотерапевтичним потенціалом, зорієнтованим зцілювати, зміцнювати і переборювати осібні внутрішні деструкції і вади.

Ключові слова: есеїстика, психоаналіз, самоаналіз, деструкція, невроз, автобіографізм.

The psychoanalytic potential of S. Protsyuk's essay work is analyzed in the article. It was found that his essays are in a close semantic and stylistic connection with epic works, based on the principles of psychoanalysis, existentialism and philosophy. It is determined that the key categories of essays of the Ukrainian writer are fear, pain, resentment, trauma, neurosis, guilt, choice, existential situation, limit, collapse, despair, crisis etc. S. Protsyuk's essay collections "Blood Analysis", "Shadows appear at daylight", "Rope walkers" represent the algorithm of appearance and functioning of human destruction, as well as mechanisms of protection, recovery, work for the purpose of individual mental recovery. Author's life experience and successfully tested methods and techniques of self-knowledge, self-copying, self-analysis, honesty with oneself, painful acceptance of the past, muted or taboo reveal the destructive and dangerous mechanisms of the unconscious as a basic element of psychoanalytic theory, its pressure and ability to influence man. The writer actively turns to the author's interpretation of the categories of neuroses, psychoses and mental pathologies and their accompanying destructions that unbalance and disharmony of human life, manifesting itself in numerous defects and dependencies (torches, alcoholism, drug addiction, gambling, technocratic obsession, vernacular obsession etc). S. Protsyuk's essay collections represent writers' reflections on neuroses, the shadowy aspects of the individual, fear of death, hysteria, misanthropy, depression, emptiness, the neurosis of meaninglessness, the absurdity of life, crises, collapses, extreme forms of mental pathologies, and so on. The collections essentially reveal some aspects of the psychology of creativity, autobiographical episodes from the life of the writer, features of the formation and development of Ukrainian literature of the period of independent Ukraine, etc. They provide a comprehensive picture of Ukrainian society, socio-political, cultural atmosphere of the transition period. S. Protsyuk's essay work is marked by psychotherapeutic potential aimed at healing, strengthening and overcoming certain internal destructions and defects.

Key words: essay, psychoanalysis, introspection, destruction, neurosis, autobiography.

Постановка проблеми. Письменницький поступ та умови формування авторського стилю доволі розлого представлені С. Процюком у есеїстичному доробку «Канатохідці» (2007), «Аналіз крові» (2010), «Тіні з'являються на світанку» (2011), «Трикутник» (2013), «Відкинуті і воскреслі» (2020), «Гіркий світ, солодкий світ» (2021), численних інтерв'ю тощо. Як видається,

есеїстика письменника – не лише етапний період у виробленні стилю та напрацюванні авторських сентенцій і філософем; це доволі ґрунтовна робота із самопізнання, із людинознання, світознання.

Мета статті – визначити коди психоаналізу в есеїстичному доробку С. Процюка та їхній вплив на вироблення і становлення стилю письменника.

Виклад основного матеріалу. Збірки есе С. Процюка – код, ключ, інструмент інтерпретації його художніх біографічних романів і романів із психоаналітичною домінантою, позаяк у них ґрунтовно осмислено базові філософські, екзистенційні, психоаналітичні категорії, наповну репрезентовані у пізніших його творах, – страх, травма, тотем, віра, невроз, боротьба Еросу і Танатосу, провина, образа, межова ситуація, особиста криза, цінність тощо. Його есе, подібно великій епіці, на думку автора, здійснюють не менш ціннісний катарсичний, психотерапевтичний, естетичний ефекти, спонукаючи реципієнта до самоаналізу: «Ні письменник, ні психоаналітик, ні священник, навіть коли вони всі талановиті й небайдужі до ближнього, не проживе за нас наше життя. Але є сенс читати, вивчати власний внутрішній світ і шукати Божої іпостасі. Бодай тому, що ми ніколи достеменно не знаємо, яка фраза чи сторінка може підштовхнути нас до тих змін, що визрівали роками» [2, с. 6]. Отже, есеїстика С. Процюка – своєрідна інструкція із себе-пізнання, вагомо доповнена не менш важливими суспільно-політичними, культурними, економічними, медичними, філософськими коментарями. Есеїстикою, як і епікою із психоаналітичними конструктами, письменник встановлює і здійснює акт психотерапевтичної взаємодії зі своїм читачем.

Зміст збірки «Аналіз крові» розлого демонструє авторські уявлення про визначальні імперативи світоустрою і систему життєвих цінностей, алгоритмізує процеси людської деструкції і шляхи оздоровлення, спонукає до метафоричного «аналізу крові», тобто осмислення життя, адже, на думку С. Процюка, «кров – це життя, нехай часом ущербне, часто нестерпне, але завжди прекрасне» [2, с. 8]. В основі збірки «Аналіз крові», як і решти есеїстичного доробку письменника, – особистий життєвий досвід, страхи, болі і травми, що вражають і нуртують митця, спраглою істини й самопізнання.

Назви окремих розділів збірки виразно засвідчують їхній психоаналітичний потенціал – «Наодинці з порожнечою», «Тerra incognita», «Нарцисизм і страждання», «Манія величчя», «Навколішки перед Великим Батьком» та ін. Укладена за принципом чесності з собою, ця збірка оголює ті душевні обсервації, яких індивід зазвичай боїться й уникає, адже їхнє визнання може виявитися болісним, непосильним і доволі травматичним для психічної системи. Відверто зізнаючись у своїх найбільших страхах – «[...] самотності. Ізоляції. Можливості опинитися віч-

на-віч із Нічим» [2, с. 9-10], – С. Процюк дійшов особистих життєвих істин, які пропонує на розсуд реципієнтові як доволі дієвий механізм аналізу крові/аналізу життя. Безперестанне самокопирсання, самоаналіз, внутрішня самосповідь координуються, на думку автора, не лише з його життєвою філософією, а й безпосередньо впливає на вироблення індивідуального стилю, специфікацію його прози: «Напевно тому мою прозу деякі читачі чи критики називають песимістичною або сумною, – бо я не маю сили ховатися від цих питань за клоунаду сюжетного фарсу чи блазенський сміх анекдоту» [2, с. 10]. Отже, збірка розкриває окремі стилетворчі аспекти письма С. Процюка, що увиразнює її літературознавчу цінність.

Як і вся творчість С. Процюка, його есеїстика виразно психоаналітична. Удало апробовані методи і прийоми самозізнання, самокопирсання, самоаналізу, чесності з собою, болісного прийняття минулого, притлумленого чи табуйованого формують вичерпне уявлення про значимі психоаналітичні категорії і поняття – несвідоме, страх, біль, травма, порожнеча, відчай, образа, невроз, колективна пам'ять, прояви саморуйнації, суїцидальність думок, сні і галюцинації тощо. Осмислення лектури Г. Чхартішвілі, І. Ялома, Р. Мея, К. Горні та роздуми над долями С. Цвайга, Р. Акутагави, С. Есеніна, В. Маяковського, Я. Кавабати, Ю. Місіми, М. Цветаєвої, Дж. Лондона наблизила письменника до відчуття тіні великої порожнечі, що «лише погралася зі мною, даючи можливість не впасти у твань за межового стану. Крихкість і відносність, холодний дотик якоїсь нестерпної правди і маніпуляція дзеркалами, яку здійснює Той, хто володіє дверима і свободою...» [2, с. 14]. Власне, уникаючи дефініції несвідомого, С. Процюк натомість метафорично означає у збірці це поняття, майстерно апробоване у ранній прозовій творчості («Чорна троянда, червона троянда», «Вирвані монологи»). Осмисленню ролі несвідомого і його деструктивного характеру присвячені й інші твори письменника – романи про В. Стефаніка «Троянда ритуального болю», Володимира Винниченка «Маски опадають повільно», романів із психоаналітичною домінантою «Тотем», «Руйнування ляльки», «Інфекція», «Десятий рядок». Відтак збірка «Аналіз крові» суттєво нюансує розуміння письменником несвідомого, джерел його походження, процесів його проявлення, форм репрезентації.

У збірці есе «Аналіз крові» достатньо уваги приділено одній із базових категорій психоаналізу – неврозу («Наодинці з порожнечою»), про-

інтерпретованого С. Процюком як неоднорідного та складного явища, спорідненого з категорією порожнечі («*Terra incognita*»). Авторське розуміння цієї категорії представлено синтезом внутрішніх конфліктів, невротичних проблем, самовідчуження, самозречення, гордині, презирства, недовіри, розчарування – всього того, що забезпечує боротьбу «ангелів і демонів внутрішнього стану» [2, с. 24], загострюючи психічні проблеми та конфлікти, наповну продемонстровані в есеїстичному доробку і його епіці з психоаналітичними конструктами. Порожнеча як найгостріша форма світовідчуття і найфатальніший із проявів неврозу, на думку письменника, неодмінно супроводжуються вагомими деструктами, котрі розбалансовують і дисгармоніюють життя індивіда, проявляючись у вадах і залежностях (донжуанство, алкоголізм, наркоманія, ігроманія, технократична одержимість, владолубство, вертеризм, непомірні творчі амбіції тощо). Ці людські пристрасті-деструкти художньо змодельовано у великій епіці С. Процюка («Тотем», «Травам не можна помирати», «Пальці поміж піском», «Руйнування ляльки»).

Однак цінність роздумів С. Процюка про невроз полягає не у філософському, екзистенційному чи психоаналітичному його потрактуванні, а передусім у алгоритмі розуміння цього явища письменником, який набутий життєвий досвід свідомо та неусвідомлено застосовує у своїй творчості. Відтак осмислення неврозу, невротичної особистості, невротичної складової оприявнює механізм літературного координування неврозу як психоаналітичної категорії з літературознавчим потрактуванням конфлікту, мотиву, проблеми у сюжетно-композиційній будові твору. Так, скажімо, С. Процюк описує психоаналітичну категорію переносу – неусвідомлений прийом формування невротичної поведінки, зауважуючи: «Допустимо, що психоаналітики вважають, що нещасної любові не буває. А всі наші проблеми, з цим пов'язані, є лише так звані переносом. Тобто ми самі наділяємо кохану людину магічними властивостями» [2, с. 25-26]. Цінність подібних роздумів полягає в оприявленні психоаналітичного інструментарію у структурі художньо-літературного твору системою власне літературознавчих понять – подія, мотив, конфлікт, художній засіб. Унікаючи психоаналітичної дефініції переносу, письменник моделює механізм проявлення переносу у художньому творі. Відтак невротична поведінка і відповідні типи героїв (невротики, психотипи, параноїки, індивід із шизоїдальними проявами тощо) потребу-

ють уважного відчитування знаків психоаналізу в літературі, що вагомо нюансує «сердечні» та інтимні проблеми персонажів не лише як мотив утраченого/нероздільного/відсутнього/удаваного кохання («Руйнування ляльки», «Інфекція», «Травам не можна помирати», «Пальці поміж піском»), а передусім як психоаналітичні коди формування відповідного пафосу, тематики, проблематики, персонажної системи. Тож есеїстка С. Процюка сприймається за своєрідну літературознавчу інструкцію з психоаналітичної інтерпретації його епічного доробку.

Узірцево орієнтуючись на науковий та життєвий досвід відомих психоаналітиків і філософів З. Фройда, Р. Мея, Г. Саллівана, К.-Г. Юнга, К. Горні, І. Ялома, Ф. Ніцше, А. Шопенгавера, український письменник, як видається, виробив власну філософію декодування і перекодування психоаналізу з його ключовими категоріями у художній літературі, розкриваючи присутні аспекти психології своєї творчості та її призначення. Так, скажімо, С. Процюк припускає, що художня література, подібно психоаналітичним терапевтичним практикам зцілення індивіда, здатна оздоровлювати як свого реципієнта, так і письменника, що багато у чому обґрунтовує її психотерапевтичну функцію, формуючи у тому числі її інтелектуальність та елітарність: «Ризикну припустити, що частина цілителів (тут це слово є синонімом творчості) і є зраними (у тому сенсі, що творчість є способом подолання неврозу)» [2, с. 30]. Відтак, метафорично означаючи психоаналітика, філософа і письменника «цілителями душ», С. Процюк, переймаючи психоаналітичний досвід Р. Мея, висновує: «Лікуючи іншого, він лікує себе, виростаючи із кліщів власної зацикленості чи способів невротичної поведінки» [2, с. 30], позбавляючися власної зраненості/травмованості/невротичності/деструктивності. Однак лише літературної творчості замало для автопсихотерапії, бо ж вона, на думку С. Процюка, «не є індульгенцією на внутрішню гармонію її творця, попри автопсихотерапію, заміщення страху смерті, ходулі слави та іншу цікаву трахомудію» [2, с. 60], залишаючись відкритою до інших маніпуляцій нашої психічної *terra incognita*.

Не вдаючись до розлогих філософувань, С. Процюк доволі стисло констатує психоаналітику своєї творчості, зауважуючи, скажімо, що «усі розлади психіки мають реально, занадто людське, підґрунтя» [2, с. 53], «без страждання неможливо зрозуміти частинку божественної сутності» [2, с. 49], «там, де починається хвороба, уже закінчується конструктивна, навіть

зцілюючи роль страждання» [2, с. 54], «невротик ніколи не винен у власному неврозі» [2, с. 67], «манія величі нероздільна із страхом» [2, с. 79] тощо. Подібні сентенції філософського, екзистенційного та психоаналітичного характеру знаходять широку художню інтерпретацію у його прозовому доробку: психічні розлади магістрально звучать у романах «Тотем» (Віктор), «Інфекція» (Микола Лоб'юк), «Руйнування ляльки» (ВВ), «Жертвопринесення» (Максим Іщенко), «Десятий рядок» (Максим Іванчишин), обґрунтовані категоріями дитячої і родинної травм, тиском політичної ідеології, страхом розправи, девальвацією цінностей, дегуманізацією й аморальністю, формуючи відповідні типажі та проблемно-тематичний діапазон творів. Отже, есеїстика та епіка С. Процюка перебувають у єдиному психоаналітичному зчепленні: вони координують задуми та механізми їхньої реалізації. Тому незрідка письменникові у власних збірках есе доводиться коментувати свої твори, апелюючи до конкретних психоаналітичних категорій – неврозу, травми, страху, що спотворюють життя героїв, деструктизують їхню психічну природу. Письменницький доробок С. Процюка, за аналогією до текстів Ж. Батая, І. Ялома, загалом набуває ознак прози «на межі з безумом» [2, с. 19], демонструючи примхливе поєднання наративних стратегій, хронотопне хитросплетіння, порушення сюжетного строю, вмонтування необхідних елементів божевільного дискурсу (снів, візій, галюцинацій, ірреального, фантастично-алегоричного, символічного тощо).

Психоаналітичні роздуми С. Процюка над «аналізом крові» своєї та цілої нації рясно помережані і власне автобіографічними вставками, що помітно зближують письменника з його читацькою аудиторією («Ювілей: радість і відчай», «М. і К., або Синдром вертеризму»). Загалом «Аналіз крові», як і «Тіні з'являються на світанку», «Канатохідці» відзначаються високим ступенем інтелектуалізму, ненав'язливою дидактикою, психоаналітичними одкровеннями, особистими зізнаннями, виформованими у систему сентенцій та авторських афоризмів. Напрацьований стиль в есеїстиці фрагментарно представлений у великій прозі С. Процюка, найчастіше проявляючись у формі ліричних відступів, авторських роздумів, історичних екскурсів, коментарів, що закономірно інтелектуалізує оповідь, демонструючи її психоаналітичний потенціал.

Збірка есе «Тіні з'являються на світанку» закономірно продовжує напрацьований у попередніх авторських книгах темарій: у психоаналітичному аспекті розлого представлено письменницькі роз-

думи про неврози, тіньові сторони індивіда, страх смерті, істерію, мізантропію, депресію тощо. Перший із есе «Тіні з'являються на світанку» – магістральний – посутньо визначає місію збірки: виявляти й аналізувати «місткий символ тіні» [1, с. 5] та його складові (відчуття безсенсовості й абсурдності існування).

Невроз безсенсовості, як його означає С. Процюк, супроводжує людину від народження, адже починається родовою травмою появи на світ і першою сепарацією. Відповідно до психоаналітичної теорії М. Кляйн саме народження дитини провокує перші сигнали тривоги і неспокою як базових елементів неврозу: «Перше зовнішнє джерело тривоги закорінене в досвіді народження. <...> Ймовірно, вражена болем і дискомфортом, а також утратою внутрішньоутробного становища, дитина відчуває атаку ворожих сил» [7, с. 61-62], координуючи теорію родової травми, або вроджений страх ворожості до світу, з Фрейдівським поняттями зародженого у ранньому дитинстві страху смерті. Однак окремі дослідники (У. Біон, Р. Брітон) принципово розрізняють ці складові неврозу. Р. Брітон з цього приводу слушно зауважує: «Особисто мені легше мислити уроджений страх знищеності/смерті й уроджену ворожість до світу окремими поняттями» [6, с. 140]. Така неоднозначність психоаналітичних підходів спонукає індивіда до самовслуховування й самоаналізу, на що ненав'язливо націлює С. Процюк у своїх есеїстичних збірках. Відтак назва збірки «Тіні з'являються на світанку» алюзійно відсилає реципієнта не лише до теорії архетипної Тіні К.-Г. Юнга, а й до генезису тіней / сумнів / болей / проблем / травм раннього дитинства у теорії З. Фрейда, М. Кляйн, Р. Брітона та ін., що їх С. Процюк обіграв метафорою світанку як малювання: «Направду: тіні з'являються на світанку» (письмівка автора. – А. Ч.) [4, с. 16].

Невроз безсенсовості й абсурдності, на думку С. Процюка, може виражатися у крайніх проявах людської деструкції і поведінки – наркоманії, алкоголізмі, божевільні, донжуанізмі, мессалінізмі, компульсивному сексі, манії величі, жазі влади і навіть трудоголізмі. Всі ці форми людської екзистенції засвідчують кризу сенсу життя, що «може бути як творчим, так і руйнівним» [4, с. 13]. Прикметно, що роздуми про абсурдність людського існування – невроз безсенсовості – С. Процюк вагомо підсилює і художніми творами О. Маковея і Т. Шевченка, означуючи тяглість української літературної традиції в художньому осмисленні цієї психоаналітичної та екзистенційної категорії.

Збірка «Тіні з'являються на світанку», як і попередні «Канатохідці» та «Аналіз крові», доволі розлого розкриває окремі аспекти психології творчості С. Процюка, його погляди на літературний процес та самоаналіз своєї творчості, а також розкриває багато автобіографічних моментів. По суті, ця збірка, як зауважує С. Процюк, – «фрагментарні начерки власної психології» [4, с. 23], що присутньо і вирізняє її з-поміж інших есеїстичних книг. У ній письменник означає не лише болісні для нього теми і життєві травматичні ситуації, а й удається до глибокого самоаналізу, часто позбавленого зайвої патетики та романтичності, вбачаючи у своїй творчості як своєрідному акті літературної аутопсихотерапії «тотальний експеримент над собою. Є «вичавлюванням» із себе раба пристрастей і залежностей. Боротьбою з власним тінювим “Я”» [4, с. 19]. За принципом чесності із собою і читачем С. Процюк зізнається у своїх ранніх залежностях, життєвих травмах втрати, болях від нерозділеного юнацького захоплення жінкою, розчаруваннях у колегах і друзях, невротичних залежностях і розладах, в яких З. Фройд виділяв радше позитивну якість, що змушує індивіда до саморозвитку і самовдосконалення, аніж їхній деструктивний вплив.

Зрештою, письменник не приховує, що його життєвий досвід багато у чому сприяв психоаналітичній кодифікації його епіки, адже «кожен психоаналітик трішки хворий. Кожен письменник, що досліджує не лише гармонію, але і моторош людської душі, сам має досвід спустошливих станів» [4, с. 18], розкриваючи вагомні аспекти психоаналітики його творів, її генезу і впливи. Практика «художньої апробації» психоаналітичного досвіду самокопирсання, активне зацікавлення психоаналітичною лектурою, особисті спостереження, система життєвих умовисновків значно розширили психоаналітичний бекграунд його творів, на чому наголошує письменник: «Якщо я копірсаюся у психічних рефлексіях власних героїв, то повинен мати трохи «медичного» підходу. Якщо я – людина і ніщо людське мені не чуже, то деякі елементи власного психічного життя як самоаналізу не віддаляють, не відлякують, а, навпаки, еднають мене з іншими. І, сподіваюся, роблять їх трохи *сильнішими, а не слабшими*» (письмівка наша. – А. Ч.) [4, с. 23]. Художня література психоаналітичного напрямку, з елементами психоаналізу та психоаналітичними конструктами і домінантами передусім оздоровлює реципієнта, який, читаючи, пропрацьовує свої болісні досвіди, травми, проблеми, самокопірсаючись, занурюється у внутрішні глибинні

обсервації. Інакше кажучи, наближається до інсайтування, катарсису літературою, досягає самооновлення через різні психотерапевтичні практики (заміщення, перенос, координування, сублимацію тощо).

Збірка «Тіні з'являються на світанку» напрочуд автобіографічна, мемуаристична і багато в чому сповідальна. На відміну від попередніх збірок, вона розлого репрезентує теплі спогади про родину та найближче соціальне оточення С. Процюка (матір, батька, дядька Богдана, бабцю Ганну, наукову наставницю Кіліченко Любов Миколаївну та ін.). Невеликі шкіци, замальовки, нотатки-роздуми про життя Сенеки, Епікура, Фрідріха Ніцше, Артура Шопенгавера, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Володимира Маяковського, Антона Чехова, Анни Ахматової, Марини Цветасвої, Августа Стрінберга, Ірвіна Ялома та ін. гармонійно доповнюють систему розмислів та життєвої філософії С. Процюка про вразливу психоприроду митця. Категорії страху смерті, депресивності, нарцисизму («Страх смерті»), істеричності, травмованості, невротичності («Тіні з'являються на світанку», «Цірця і Медея», «У передпокоях лабіринту»), недолюбленості, геніальності на межі з безумом («Тричі виконаєш, тричі засумніваєшся», «Невротик у мантії генія», «Кров і сльози Фрідріха Ніцше»), стражденності, мучеництва, мазохізму, образи, гніву («Мазохізм», «Біль і гнів», «Мізантропія») знаходять філософське, екзистенційне і психоаналітичне обґрунтування. За кожним із есе С. Процюка проступає біль, досвід утрат, поразки і перемоги, боротьба темних і світлих сторін особистості, розчарування і надії письменника, якому випав тернистий шлях мистецького випростування. Як стверджує О. Соловей, «надрив і волення ураженої української людини – ось що маркувало й маркує сьогодні творчість сього письменника, – поетичну, прозову, есеїстичну» [5, с. 8].

Висновки. Отже, есеїстика С. Процюка, як і його прозовий доробок, майстерно координує засади художності та психоаналізу, означаючи важливі для нього самого і для нації в цілому теми, що потребують пропрацювання. С. Процюк пропонує механізми захисту, порятунку і розв'язання багатьох внутрішніх непорозумінь і конфліктів, затаєних образ і не пропрацьованих травм, комплексів і проблем, що нуртують індивіда упродовж життя. Ґрунтована на засадах екзистенціалізму, філософізму й психоаналізу, есеїстика С. Процюка відзначається психотерапевтичним ефектом, психічно оздоровлюючи і зміцнюючи реципієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зборовська Н. Завершення епохи, або українська літературна ситуація кінця 1980– 90-х рр. Кур'єр Кривбасу. 1996. № 61–64. С. 76–83.
2. Процюк С. Аналіз крові. Київ: Грані-Т, 2010. 144 с.
3. Процюк С. Канатохідці: есе про письменників і неписьменників. Брустури: Дискурсус, 2015. 227 с.
4. Процюк С. Тіні з'являються на світанку. Луцьк: Твердиня, 2011. 214 с.
5. Соловей О. Оргазм і відчай: Випадок Степана Процюка (Пролеґомени до вивчення творчості). Вінниця: Простір Літератури, 2017. 136 с.
6. Britton R. Trauma in Kleinian psychoanalysis. In Borossa J., Bronsein C., Pajczkowska C. (eds). *The New Klein-Lacan Dialogues*. London, Routledge, 2015. Pp.139-148.
7. Klein M. Some theoretical conclusion regarding the emotional life of the infant. In: *Envy and Gratitude and Other Works. The Writings of Melanie Klein*. London: Hogarth, 1975. Volume 3. Pp. 61-93.